

Secesija u Novom Sadu

Secesija u Novom Sadu

Gradevine iz doba secesije

Tokom prve decenije 20. veka u Novom Sadu je izgrađen veći broj monumentalnih, ali i manjih objekata, koje danas svrstavamo u secesijske. Stambene palate porodica **Menrat**, **Vinkle** i **Adamović**, zatim nova zdanja **Sinagoge**, **Gradske bolnice**, **Jodne banje**, **Mađarske gimnazije** i čitav niz drugih građevina nastao je pod uticajem novog stila.

Ovi objekti su se uklopili u istoričističko jezgro grada, širili na još neizgrađenim parcelama novih ulica, a građeni su i u godinama nakon Prvog svetskog rata, najavljujući savremenu arhitekturu 20. veka.

Zahvaljujući principima secesije, u arhitekturu su uvedeni novi materijali (beton, staklo, kovano gvožđe, keramika), stvoreni su funkcionalni stambeni i javni prostori, fasade su ozivljene maštovitim konstruktivnim rešenjima i novim dekorativnim repertoarom, a urbana matrica dobila svoj današnji izgled.

Secesija u Novom Sadu

Kultura stanovanja - urbani duh Novog Sada

Kultura stanovanja bila je veoma važan segment života Novosađana, pa je prođor secesije u oblasti primenjenih umetnosti bio veoma vidljiv. Zahvaljujući jakim kulturnim i trgovinskim vezama sa evropskim metropolama, ali i solidnim finansijskim mogućnostima ovdašnjih stanovnika, u grad su uvek stizale velike količine upotrebnih predmeta.

Sačuvani stari novosadski enterijeri svedoče da je vladala izvesna mešavina stilova, a secesijski oblikovani predmeti, izrađeni u Nemačkoj, Austriji, Francuskoj ili Mađarskoj, kupovani su zbog svoje praktičnosti, jednostavnosti, dopadljivosti i solidnosti izrade.

Razvoju domaće primenjene umetnosti na prelazu vekova u velikoj meri su doprineli Savka Subotić, Jelica Belović-Bernadžikovska, **Dragutin Inkostri Medenjak** i Antal Štrajtman. Njihovim zalaganjem, srpski nacionalni stil je postao poznat širom Evrope koja je u narodnim motivima prepoznaла i svoju prošlost.

Secesija u Novom Sadu

PEKLO BELA

(Budimpešta, 1867 – Sombor, 1960), rođen je u Budimpešti u graditeljskoj porodici gde je stekao osnovno i srednje obrazovanje. Studirao je arhitekturu u Budimpešti i Minhenu a u Novi Sad je stigao početkom veka. U sačuvanoj arhivskoj građi srećemo ga u periodu od 1885 do 1914. Peklo Bela je najznačajnija dela podigao u vremenu uoči I svetskog rata. Kuću Štajnic, u Sarajevskoj ulici, podigao je 1910. zajedno sa partnerom, zidarskim majstorom, Vilmošem Linarićem u tada važećem stilu mađarske secesije. Kao izraziti predstavnik stila secesije, Peklo je učestvovao u projektovanju i gradnji zgrade Gvozdeni čovek i Gimnazije u Futoškoj ulici koja je njegovo životno delo, a ujedno i poslednja građevina u gradu koja je podignuta u duhu secesije.

Secesija u Novom Sadu

STAMBENO-POSLOVNA PALATA GVOZDENI ČOVEK

Trg Slobode, 1908.

U saradnji sa budimpeštanskim arhitektom Karoljem Kovačem, Bela Peklo je tokom 1908/09 radio na projektu velike stambeno poslovne palate „Gvozdeni čovek“ koja nosi sve odlike stila secesije: razuđena osnova, velike stambene jedinice povezane prostranim komunikacijama kao i čitava lepeza fasadnog ukrasa koja prekriva ulična pročelja.

Na uglu je konstruisana manja kupola ispod koje je u niši smešten stari ratnički oklop po kome je zgrada dobila ime. Vremenom palata „Gvozdeni čovek“ postala je jedan od graditeljskih simbola Novog Sada sa početka XX veka.

Secesija u Novom Sadu

VILA ŠTAJNIC Sarajevska ulica, 1910.

Vila Štajnic u Sarajevskoj ulici, koju je Peklo podigao zajedno sa svojim partnerom Vilmošem Linarićem predstavlja jedan od najlepših primera domaće varijante stila secesije. Od harmonično povezanih arhitektonskih elemenata primetan je novi i slobodniji koncept volumena kao i upotreba keramike u fasadnom ukrasu. Zanatski radovi su kvalitetno izvođeni u svim segmentima gradnje.

Secesija u Novom Sadu

GIMNAZIJA, **Futoška ulica, 1913.**

Zgrada Gimnazije u Futoškoj ulici poslednje je veliko delo Bele Pekloa, završeno pred sam početak I svetskog rata. Ta grada je ujedno i poslednja izgrađena u stilu secesije u Novom Sadu. Masivan blok dvospratne Gimnazije razuđen je fasadnim erkerima, iznad središnjeg dela konstruisana je piramidalna kupola. Oblici otvora i obimni plitki ukras smešten oko njih u direktnoj su vezi sa lokalnom varijantom mađarske secesije. U bogato dekorisanoj unutrašnjosti, posebno stepeništa i svečana sala, primenjen je ukrasni repertoar štuko dekoracije, kovanog gvožđa i slikanih tavanica.

Secesija u Novom Sadu

BAUMHORN LIPOT

(Kisber, 1860 – Budimpešta,
1932)

Arhitekta Baumhorn Lipot je najpoznatiji predstavnik stila mađarske secesije koji je gradio u Novom Sadu. Ostaće upamćen prvenstveno kao projektant sinagoga; podigao je preko dvadeset sinagoga širom srednje Evrope. U Novom Sadu Lipot srećemo od 1904. kada je projektovao i podigao zgradu Štedionice na centralnom gradskom trgu. Najveleljepnije Lipotovo delo u Novom Sadu je kompleks sinagoge koji čine zgrada hrama, škola i Jevrejska opština, projektovane 1906. a izgrađene 1909. godine. Tokom 1908. Lipot u Novom Sadu gradi dve velike stambene zgrade – Menratovu palatu i palatu advokata Tomina. Obe građevine izvedene su u secesijskom maniru gradskih palata srednje Evrope.

Secesija u Novom Sadu

BANKA, 1904.

Trg slobode.

Lipota je 1904. je projektovao podigao velelepnu zgradu Štedionice (nekada Filozofski fakultet, danas Vojvođanska banka). Koristeći zatečenu zgradu, tačnije njene temelje, Lipot uz tehničke novine u gradu promoviše i nove secesijske ideje o izgledu objekta, te novi program dekoracije. Od tehničkih novina može se pomenuti nova međuspratna konstrukcija od armiranog betona- U spoljnoj obradi takođe ima velikih novina. Plitki plastični ukras više nije smešten samo oko otvora već je skladno raspoređen po čitavoj fasadi. Posebno je atraktivno rešenje krovišta i originalnog ukrasa od koga su danas, nažalost, ostali samo manje slikoviti detalji.

Secesija u Novom Sadu

SINAGOGA, 1906.

Graditeljsku celinu Sinagoge u Novom Sadu, koju čine zgrada hrama, škole i jevrejske opštine, Lipot projektuje 1906. godine kada i otpočinje gradnja. Kompleks je završen i svečano otvoren 1909. Novosadska sinagoga (Aškenatskog obreda a Neološkog rituala) jedna je od najvećih na području srednje Evrope. Građen kao trobrodna bazilika, hram ima kupolu raspona 13 metara koja se uzdiže na visini od 40 metara. Prizemlje je predviđeno za muške vernike, dok su žene verske obrede pratile sa galerije. Sva tri objekta građena su od fugovane žućkaste opeke i ukrašena aplikacijama floralnih motiva izvedenih od bojene majolike. Otvori u višim zonama hrama ukrašeni su sa oko 300 kvadratnih metara dekorativnih vitraža na kojima se između ostalog pominju i donatori.

Secesija u Novom Sadu

SINAGOGA, 1906.

Graditeljsku celinu Sinagoge u Novom Sadu, koju čine zgrada hrama, škole i jevrejske opštine, Lipot projektuje 1906. godine kada i otpočinje gradnja. Kompleks je završen i svečano otvoren 1909. Novosadska sinagoga (Aškenatskog obreda a Neološkog rituala) jedna je od najvećih na području srednje Evrope. Građen kao trobrodna bazilika, hram ima kupolu raspona 13 metara koja se uzdiže na visini od 40 metara. Prizemlje je predviđeno za muške vernike, dok su žene verske obrede pratile sa galerije. Sva tri objekta građena su od fugovane žućkaste opeke i ukrašena aplikacijama floralnih motiva izvedenih od bojene majolike. Otvori u višim zonama hrama ukrašeni su sa oko 300 kvadratnih metara dekorativnih vitraža na kojima se između ostalog pominju i donatori.

Secesija u Novom Sadu

MENRATOVA PALATA, 1908.

Tokom 1908. godine, za trgovca Jozefa Menrata, Lipot izvodi veliku stambeno – poslovnu palatu u gradu poznatu kao Menrata palata. Palata je zamišljena u zatvorenom tipu sa unutrašnjim dvorištem, većim brojem manjih i većih stambenih jedinica, lokalima, radnjama i velikim magacinskim prostorom u dvorišnom delu. I ovde Lipot dekoracijom od plitkog, malterskog ukrasa tretira čitavu površinu fasade. Obogaćenoj formi uličnog trakta doprinosi upotreba niza građevinskih elemenata, balkona, erkera, kao i floralni ukras koji objektu daje živi izgled gradske palate srednje Evrope.

Secesija u Novom Sadu

**PALATA ADVOKATA TOMINA,
1909.**

Trg Marija Trandafil

Ulična fasada, posebno više zone, dekorisane su detaljno upotrebom dekorativne opeke i belog malterskog ukrasa. Zgrada se elegantno završava sa tri izvijena zabata koja završavaju vertikalnu podelu fasade. Sokl objekta, portali i balkoni izvedeni su od crvenkastog veštackog kamena što je, verovatno, jedna od prvih upotreba ovog materijala na našim prostorima. Stambene jedinice u uličnom traktu veoma su prostrane, a originalni delovi pokućstva i drvenarije izvedeni su zanatski solidno i kvalitetno.

Secesija u Novom Sadu

DAVID DAKA POPOVIĆ

(Novi Sad, 1886-1967)

Stambeno-poslovna zgrada
trgovca Jovanovića, 1922/23

Jedan od prvih većih objekata koji je Daka Popović podigao bila je stambeno-poslovna zgrada („Apoteka“) na Trifkovićevom trgu, prvobitno građena za trgovca Kostu Jovanovića, 1922. Ovaj objekat i danas svojim nemetljivim poznosecesijskim izgledom predstavlja najskladnije arhitektonsko delo na trgu. Na masivnoj trospratnici nema previše ukrasa. Glavni efekat pružaju dva bočna kalkana i ugaona kupola konstruisana i izvedena po eklektičkim načelima.